

**EUROOPAN UNIONIN
OIKEUS**

EUROOPAN UNIONIN OIKEUS

Juha Raitio

TALENTUM PRO ■ Helsinki 2016

Pojalleni Joelille

Copyright © 2016 Talentum Media Oy ja Juha Raitio
Yhteistyössä Lakimiesliiton Kustannus

ISBN 978-952-14-2497-7
ISBN 978-952-14-2499-1 (verkkokirja)
ISBN 978-952-14-2498-4 (sähkökirja)

Kansi: Outi Pallari
Taitto: Marja-Leena Saari

BALTO print
Liettua 2016

Palaute kirjasta: www.talentumshop.fi

Sisällys

LYHENTEET	XIII
ALKUSANAT	XXI

I OSA

1 EUROOPAN INTEGRAATIOKEHITYKSESTÄ TOISEN MAAILMANSODAN JÄLKEEN	3
1.1 Jälleenrakennusvaiheesta Euroopan talousyhteisöön	3
1.1.1 Sodan jälkeinen poliittinen ja taloudellinen asetelma.	3
1.1.2 Euroopan hiili- ja teräsyhteisö, Euratom ja Euroopan talousyhteisö	5
1.2 Talousyhteisön kehitys kohti poliittista yhteisöä	8
1.2.1 Ranskan gaullistinen politiikka ja Euroopan integraatiokehityksen stagnaatio.	8
1.2.2 Haagin huippukokous 1969 ja integraation tehostuminen.	10
1.3 Kohti sisämarkkinoita ja rahaliittoa	14
1.3.1 Aktiiviset toimielimet ja Fontainebleaun huippukokouksen 1984 läpimurto.	14
1.3.2 Euroopan yhtenäisasiakirja ja sisämarkkina- ohjelman alkutaival	16

Sisällys

1.4 Itä-Euroopan poliittinen murros, Euroopan unionin synty ja poliittisen integraation vahvistuminen	20
1.4.1 Itä-Euroopan vallankumoukset ja talousyhteisön muutospainet	20
1.4.2 Euroopan unioni, ETA-sopimus ja EU:n laajeneminen	23
1.5 Euroopan unionin rakenteiden ja perustamissopimusten uudistaminen.	28
1.5.1 Amsterdamin sopimus	28
1.5.2 Talous- ja rahaliiton toteutuminen	31
1.5.3 Nizzan sopimus ja Euroopan unionin perusoikeuskirja	33
1.5.4 EU:n tulevaisuustyö ja perustuslaillinen sopimus	39
1.5.5 Lissabonin sopimus	43
1.6 Talous- ja rahaliiton ongelmat 2010-luvulla	48
1.6.1 Rahaliiton rakenteelliset ongelmat	48
1.6.2 Budjettikuri, hintavakaus ja eurovaltioiden ylivelkaantuminen	51
1.6.3 Euroopan velkakriisi, no bail out-sääntö ja vakauttamistoimet	54
1.6.4 Sopimus talousunionin vahvistamisesta ja pankkien valvonnan tehostaminen	61

II OSA

2 YLEISKUVA EU:N TOIMIELIMISTÄ JA PÄÄTÖKSENTEOSTA . . .	69
2.1 Eurooppa-neuvosto	70
2.2 Euroopan unionin neuvosto	73
2.2.1 Neuvoston organisaatio ja tehtävät	73
2.2.2 Neuvoston päätöksenteko	78
2.3 Euroopan komissio	82
2.3.1 Tehtävät	82
2.3.2 Kokoonpano	88

2.4 Euroopan parlamentti, EU:n lainsäädäntömenettely ja hyvän hallinnon valvonta EU:ssa.	92
2.4.1 Euroopan parlamentin organisaatio ja toiminta .	92
2.4.2 Tavallinen lainsäätämismenettely	99
2.4.3 Euroopan oikeusasiamies ja Euroopan tietosuojavaltuutettu EU-hallinnon valvojina. .	102
2.5 Neuvoo-antavat elimet	106
2.5.1 Euroopan talous- ja sosiaalikomitea	107
2.5.2 Alueiden komitea.	109
2.6 Tilintarkastustuomioistuin	112
2.7 Rahoitusalan elimet.	115
2.7.1 Euroopan keskuspankki	115
2.7.2 Euroopan investointipankki.	120
2.8 EU:n virastot	122
2.8.1 Ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan liittyvät virastot.	123
2.8.2 Virastot, jotka liittyvät oikeus- ja sisäasioihin. .	126
2.8.3 EU:n erillisvirastot	129
2.9 Euroopan unionin tuomioistuin	132
2.9.1 Unionin tuomioistuin	133
2.9.2 Unionin yleinen tuomioistuin	138
3 OIKEUSSUOJAKEINOT EU:SSA JA LAINTULKINTA	143
3.1 Oikeussuojakeinot.	143
3.1.1 Rikkomuskanteet.	144
3.1.2 Kumoamiskanteet	149
3.1.3 Laiminlyöntikanteet	162
3.1.4 Vahingonkorvauskanteet EU:n toimielinten aikaansaamasta vahingosta.	165
3.1.5 Riidanalaisen päätöksen oikeusperustaa koskeva lainvastaisuusväite (Plea of Illegality) .	168
3.1.6 Ennakkoratkaisut.	169
3.1.7 Yleistä oikeudenkäyntimenettelystä	177

Sisällys

3.2 Yleistä laintulkinnasta	181
3.2.1 Huomioita eurooppaoikeuden ennakoitavuudesta ja kontekstuaalisuudesta . . .	181
3.2.2 Argumenttityyppien kuvaus	183
3.2.3 Argumenttityyppien keskinäissuhde ja lainkäyttöratkaisun logiikka	190
4 EU-OIKEUDEN NORMIJÄRJESTELMÄ, OIKEUSPERIAATTEET SEKÄ PERUS- JA IHMISOIKEUDET	193
4.1 Huomioita oikeusperiaatteista normeina ja EU-oikeuden normijärjestelmästä	195
4.1.1 Sääntöjen, periaatteiden ja politiikkojen erot soveltamistilanteissa	195
4.1.2 Eurooppaoikeuden rakenteesta, normeista ja tavoitteista	197
4.2 Jäsenvaltioiden ja EU:n suhdetta määrittäviä oikeusperiaatteita perussopimuksissa	207
4.2.1 Velvoite edistää integraatiota, erityisesti vilpittömän yhteistyön periaate sekä tehokkuus- ja vastaavuusperiaate	207
4.2.2 Jäsenvaltioiden ja EU:n toimivallan jakoa koskevia periaatteita, erityisesti toissijaisuus- periaate	213
4.3 Eurooppaoikeudelliseen oikeuskäytäntöön perustuvat tulkintaperiaatteet EU-oikeuden valtiosisäisistä oikeusvaikutuksista	223
4.3.1 Eurooppaoikeuden ensisijaisuus	223
4.3.2 Eurooppaoikeuden suora sovellettavuus ja välitön vaikutus	229
4.3.3 Eurooppaoikeuden tulkintavaikutus	239
4.3.4 Eurooppaoikeuden oikeussuojakeinoja edellyttävä vaikutus ja tehokkaan oikeussuojan periaate	244
4.3.5 Jäsenvaltion vahingonkorvausvastuu eurooppaoikeuden rikkomisesta yksityisille aiheutuneesta vahingosta	249

4.4 Sisämarkkinoiden kannalta keskeisiä yleisiä oikeusperiaatteita	257
4.4.1 Yleiskuva yleisistä oikeusperiaatteista eurooppaoikeudessa	257
4.4.2 Suhteellisuusperiaate	262
4.4.3 Syrjimättömyysperiaate	267
4.4.4 Oikeusvarmuuden periaate	291
4.5 Perus- ja ihmisoikeuksien asema eurooppaoikeudessa .	315
4.5.1 Talousyhteisö, perusoikeudet ja yleiset oikeusperiaatteet	315
4.5.2 EY:n ja EU:n liittyminen Euroopan ihmisoikeussopimukseen	319
4.5.3 Huomioita Euroopan unionin perusoikeuskirjan taustasta ja sisällöstä.	323
4.5.4 Eurooppaoikeuden yleisten oikeusperiaatteiden horisontaaliset vaikutukset ja perusoikeuskirjan 51(1) artiklan tulkinta . . .	329

III OSA

5 TAVAROIDEN VAPAA LIKKUVUUS EU:N SISÄ-	
MARKKINOILLA	341
5.1 Tavaroiden vapaa liikkuvuus ja keskeiset käsitteet . . .	343
5.1.1 Tavara käsitteenä	343
5.1.2 Tulliliitto ja yhteinen kauppapolitiikka	345
5.1.3 Tuonnin ja viennin määrälliset rajoitukset . . .	349
5.1.4 Keskeiset oikeustapaukset Dassonville ja Cassis de Dijon	360
5.2 Rajoitukset tavaroiden vapaaseen liikkuvuuteen	376
5.2.1 Yleiskuva SEUT 36 artiklan oikeuttamisperusteista ja niiden tulkinnasta	376
5.2.2 Julkinen moraal, yleinen järjestys ja yleinen turvallisuus rajoitusperusteina	380
5.2.3 Kansallisaarteiden suojeleminen rajoitusperusteena	383
5.2.4 Terveysperustaiset rajoitusperusteet	385

Sisällys

5.2.5	Ympäristöperustaiset rajoitusperusteet	389
5.2.6	Teolliset ja kaupalliset oikeudet rajoitusperusteena	405
5.3	Myyntijärjestelyt ja Keck-oikeuskäytäntö	434
5.3.1	Esimerkkejä Keck-ratkaisua edeltäneestä SEUT 34 artiklan soveltamisalaan liittyvästä oikeuskäytännöstä	434
5.3.2	Keck-ratkaisu	438
5.3.3	Arvioita Keck-ratkaisua seuranneesta oikeuskäytännöstä	440
5.4	Täydentäviä näkökohtia sisämarkkinoista ja tavaroiden vapaasta liikkuvuudesta	448
5.4.1	Yleistä yhdenmukaistamistoimenpiteistä	448
5.4.2	Syrjivä verotus ja tavaroiden vapaa liikkuvuus	460
5.4.3	Ihmisoikeudet, kansallisiin olosuhteisiin liittyvä tilanneherkkyyks ja tavaroiden vapaa liikkuvuus	471
6	SISÄMARKKINOIDEN MUUT PERUSVAPAUDET	489
6.1	Henkilöiden vapaa liikkuvuus	490
6.1.1	Henkilöiden vapaan liikkuvuuden oikeusperusta, soveltamisala ja määritelmät	490
6.1.2	Schengenin ja Prümin sopimukset	494
6.1.3	Työntekijöiden vapaa liikkuvuus	499
6.1.4	EU-kansalaisuus ja henkilöiden vapaa liikkuvuus	506
6.1.5	Perheenyhdistämisestä	514
6.1.6	Euroopan unioni ja maahanmuuttajat	521
6.2	Palveluiden vapaa liikkuvuus ja sijoittautumisoikeus	527
6.2.1	Palveluiden vapaan liikkuvuuden ja sijoittautumisoikeuden oikeusperusta, soveltamisala ja määritelmät	529
6.2.2	Rajoitukset palvelujen vapaaseen liikkuvuuteen ja sijoittautumisoikeuteen	536
6.2.3	Palveludirektiivi	553

6.2.4	Lähetetyt työntekijät ja palveluiden vapaa liikkuvuus	558
6.2.5	Eryityskysymyksiä vapaasta sijoittautumis-oikeudesta	572
6.3	Pääoman vapaa liikkuvuus	584
6.3.1	Oikeusperusta, soveltamisala ja määritelmät. . .	584
6.3.2	Rajoitukset pääoman vapaaseen liikkuvuuteen. .	592
7	JULKISEN JA YKSITYISEN SEKTORIN SUHDE SISÄ-	
	MARKKINOILLA	599
7.1	Valtiontuet	600
7.1.1	Valtiontuen käsite	601
7.1.2	Huomioita valtiontukien valvonnasta, takaisinperinnästä ja tuomioistuinkontrollista Euroopan unionissa	630
7.2	Julkiset yritykset	643
7.2.1	Kilpailuneutraliteetti, kilpailuoikeudellinen yritys-käsite ja taloudellinen toiminta	643
7.2.2	Julkisen yrityksen määritelmä	646
7.2.3	Julkiset yritykset ja kilpailuoikeuden rikkominen	649
7.3	Yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyvät palvelut (SGEI-palvelut)	652
7.3.1	SGEI-palveluiden määrittelyä ja ns. Almunia-paketti.	652
7.3.2	Millä edellytyksin valtion SGEI-palveluista suorittamat korvaukset eivät ole kiellettyä valtiontukea?	654
7.3.3	Missä määrin SGEI-palvelut ovat kansallisesti määriteltävissä?	657
7.4	Julkiset hankinnat	662
7.4.1	Julkisten hankintojen normatiivinen tausta ja keskeiset tavoitteet	663
7.4.2	Hankintaviranomaisen suorittama julkinen hankinta ja kynnsarvot.	668

Sisällys

7.4.3	Hankintasopimustyypit, sopimusosapuolet ja vastike	671
7.4.4	Hankintamenettelyt.	678
7.4.5	Hankintailmoitus ja hankinnan kohteen määrittäminen.	686
7.4.6	Tarjousten valinta ja vertailuperusteet	689
7.4.7	Puolustus- ja turvallisuusalan julkiset hankinnat ja turvallisuuspoikkeus	695
8	HUOMIOITA KILPAILUOIKEUDESTA EU:N SISÄ-	
	MARKKINOILLA	699
8.1	Kartellit	701
8.1.1	SEUT 101 artiklan kolmiosainen rakenne	701
8.1.2	SEUT 101(1) artiklan kartellikiellon analyysi	703
8.1.3	De minimis -tiedonanto ja merkitykselliset markkinat	712
8.1.4	SEUT 101(3) artiklan poikkeukset	714
8.1.5	Kartellien selvittäminen ja ilmiantojärjestelmä (leniency).	717
8.1.6	Yksityisoikeudellinen vahingonkorvaus kilpailunrikkomuksesta	719
8.2	Määräävän markkina-aseman väärinkäyttö	724
8.2.1	SEUT 102 artiklan tulkinnan keskeiset kysymykset	724
8.2.2	Merkityksellisten markkinoiden määrittely	726
8.2.3	Määräävä markkina-asema ja yhteinen määräävä markkina-asema	731
8.2.4	Miten määräävää markkina-asemaa voidaan väärinkäyttää?	734
8.3	Yrityskauppavalvonta	741
8.4	EU:n kilpailusääntöjen täytäntöönpanojärjestelmä	746
	LÄHTEET	753
	ASIAHAKEMISTO	909